

Kryteria lęgowości ptaków - materiały pomocnicze.

Opracowanie: Tomasz Wilk, uwagi przekazali: Rafał Bobrek, Arkadiusz Sikora, a także Tomasz Baziak, Tomasz Chodkiewicz, Przemysław Chylarecki, Grzegorz Neubauer, Kazimierz Walasz. Zdjęcia: Tomasz Wilk (15), Cezary Korkosz (2), Grzegorz Leśniewski (1) .

Zalecany sposób cytowania: Wilk T. 2016. Kryteria lęgowości ptaków - materiały pomocnicze. Wersja 3 – 16.02.2016. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Marki.

Kryteria lęgowości – uwagi wstępne

Kryteria lęgowości używane są w badaniach ptaków lęgowych, jako system **przekładający w zestandaryzowany sposób, zachowanie / okoliczności obserwacji ptaka, na prawdopodobieństwo jego gniazdowania na danym terenie**. Jednolity system kryteriów lęgowości stosowany jest zasadniczo na całym świecie, z niewielkimi różnicami między poszczególnymi krajami. Stosowanie przez obserwatorów kryteriów lęgowości powinno być proste i pozbawione w miarę możliwości efektu subiektywnej interpretacji. Doświadczenie pokazuje jednak, że stosowanie niektórych kryteriów jest niejednoznaczne. Zadaniem tego opracowania jest wskazanie problematycznych punktów, wraz z propozycjami ich interpretacji, w celu zapewnienia standaryzacji używania kryteriów lęgowości przez różnych obserwatorów.

Pierwsza wersja opracowania powstała na użytek obserwatorów projektu Ptaki Karpat (www.ptakikarpat.pl), jego druga wersja została jednak uzupełniona na podstawie otrzymanych uwag, a także nieco zmodyfikowana, aby być możliwie kompatybilną z europejskim systemem kryteriów lęgowości i służyć ma jako materiał pomocniczy w ramach ogólnokrajowego systemu ORNITHO (www.ornitho.pl).

Ogólne zasady stosowania kryteriów lęgowości:

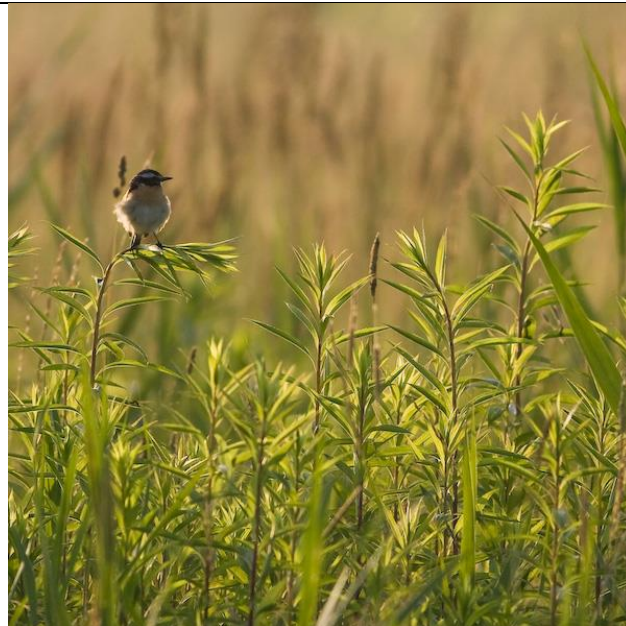
- kryteria lęgowe przyznawane są w okresie lęgowym (czyli zasadniczo w okresie od marca do sierpnia)
- istotne jest zanotowanie odpowiedniego, najwyższego kryterium lęgowości (czyli, np. jeśli widzimy tokującego samca, to przyznajemy wyższe kryterium - KT, a nie niższe O – czyli osobnik obserwowany w siedlisku lęgowym)
- obserwator nie nadinterpretuje obserwacji (a więc np. obserwacji wróbla wchodzącego do wyłomu w murze, przyznajemy kryterium OM, nie interpretujemy tej obserwacji, jako obserwacji zajętego gniazda, bo gniazda jako takiego nie widzimy).
- siedlisko lęgowe oznacza nie tylko miejsce samego gniazdowania, ale wszystkie siedliska potrzebne danemu osobnikowi do zrealizowania lęgu, np. również żerowiska (czyli np. stwierdzenie myszołowa polującego w maju na łące należy uznać za obserwację w siedlisku lęgowym - kryterium O).

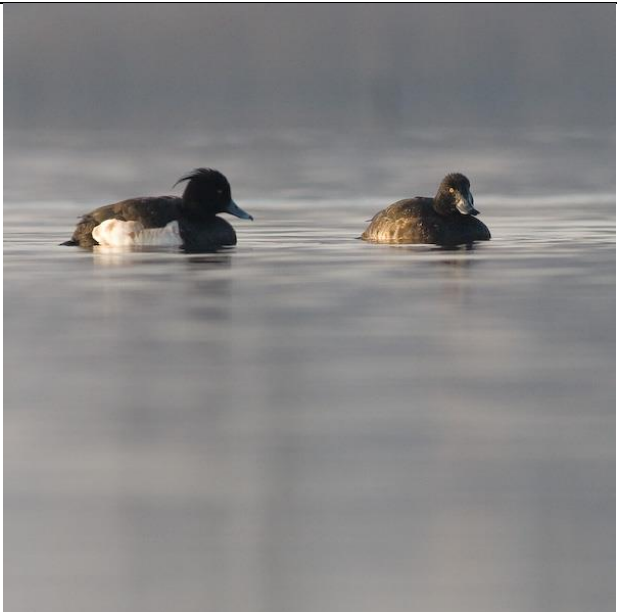
Warto dodać, że zestaw kryteriów lęgowości stosowanych dla wielu gatunków różniących się biologią i ekologią jest pewnym uproszczonym systemem, który nigdy nie będzie pasował równie dobrze do wszystkich gatunków. Dlatego też istotne jest odpowiednie, krytyczne opracowanie danych o kryteriach lęgowości, na etapie analizy danych terenowych (tego etapu jednak niniejszy dokument nie omawia). Np. podanie dat poszczególnych obserwacji umożliwia selekcję materiału na etapie opracowania poszczególnych gatunków, co szczególnie dotyczy kryteriów O, S, PR, TE i KT.

Wykaz stosowanych kryteriów lęgowości/zachowań i odpowiadających im kategorii gniazdowania (wg Sikora i in. 2007, zmienione).

Zachowanie/kryterium lęgowości	Symbol	Kategoria
Pojedyncze ptaki obserwowane w siedlisku lęgowym	O	Gniazdowanie możliwe (A)
Jednorazowa obserwacja śpiewającego lub odbywającego loty godowe samca w siedlisku lęgowym	S	
Para ptaków obserwowana w siedlisku lęgowym	PR	Gniazdowanie prawdopodobne (B)
Śpiewający lub odbywający loty godowe samiec stwierdzony co najmniej przez 2 dni w tym samym miejscu (zajęte terytorium) lub równoczesne stwierdzenie wielu samców w siedlisku lęgowym	TE	
Kopulacja lub toki w siedlisku lęgowym	KT	
Odwiedzanie miejsca nadającego się na gniazdo	OM	
Zachowanie lub głosy niepokoju sugerujące bliskość gniazda lub piskląt	NP	
Plama lęgowa (u ptaka trzymanego w ręku)	PL	
Budowa gniazda lub drażnienie dziupli	BU	
Odwodzenie od gniazda lub młodych (udawanie rannego) albo atakowanie obserwatora	UDA	Gniazdowanie pewne (C)
Gniazdo używane w danym sezonie lub skorupy jaj z danego sezonu	GNS	
Gniazdo zajęte	ZAJ	
Gniazdo wysiadywane	WYS	
Ptaki z pokarmem dla młodych lub odchodami piskląt	POD	
Gniazdo z jajami	JAJ	
Gniazdo z pisklętami	PIS	
Młode zagniazdowniki nietotne lub słabo lotne albo podloty gniazdowników poza gniazdem	MŁO	

Powyższy system jest zasadniczo zbieżny z ogólnoeuropejskim systemem kryteriów lęgowości, czy też z systemami z innych krajów (np. EBCC 2012, Balmer 2013). Tożsamy jest on także z kryteriami lęgowości dotychczas stosowanymi w Polsce na potrzeby Atlasu PAO (Sikora i in. 2007), zmiany definicji kryterium GNS i wprowadzenia kryterium ZAJ, oraz usunięcia kryterium R (rodzina), oraz kilkoma innymi, mniej istotnymi zmianami.

Pojedyncze ptaki obserwowane w siedlisku lęgowym	O	
Kategoria gniazdowania: MOŻLIWE		
Kryterium to odnosi się do ptaków obserwowanych w sezonie lęgowym, w odpowiednim siedlisku lęgowym (np. bogatka obserwowana w kwietniu w lesie, czy zimorodek obserwowany w maju nad rzeką). W większości przypadków stosowanie tego kryterium będzie proste, należy jednak zwrócić uwagę na następujące, problematyczne przypadki: - na początku oraz pod koniec okresu lęgowego rozróżnienie osobników należących do frakcji migrującej od osobników lokalnie lęgowych, może być trudniejsze - ptaki obserwowane w siedlisku i okresie lęgowym, ale które na pewno nie są lęgowe na badanym terenie (bo obserwacja jest poza arealem lęgowym, np. czapla modronosa na stawach rybnych w Polsce; lub obserwacja dotyczy ptaków wyraźnie migrujących – np. stadko skowronków przelatujących w kwietniu nad polem uprawnym) - ptaki żerujące, obserwowane poza siedliskiem lęgowym (np. dymówka na łąkach w czerwcu), powinny dostać kryterium O, jeśli tylko w pobliżu (np. w zasięgu wzroku) znajduje się potencjalne siedlisko lęgowe (w przypadku dymówki – zabudowa wiejska).		
Jednorazowa obserwacja śpiewającego, lub odbywającego loty godowe samca w siedlisku lęgowym	S	
Kategoria gniazdowania: MOŻLIWE		
Kryterium dotyczy obserwacji dokonanych w sezonie lęgowym, w odpowiednim siedlisku lęgowym, śpiewających ptaków wróblowych, lub ptaków niewróblowych, wydających głosy godowe (np. buczenie bąka, gruchanie gołębi, werblowanie dzięciołów). Kryterium S, należy używać tylko w przypadku obserwacji w siedlisku lęgowym, więc np. jery śpiewające w marcu w buczynie, lub trzciniak śpiewający podczas migracji w zaroślach z dala od wody, nie powinny dostać kryterium S. W sytuacji, gdy obserwator nie jest pewny, czy siedlisko można uznać za lęgowe (tzn. gniazdowanie gatunku jest mało prawdopodobne, ale nie można go wykluczyć), należy zastosować kryterium S. W przypadku osobników odzywających się w siedlisku lęgowym głosami innymi niż śpiew, lub głosy godowe (np. głosy kontaktowe, wabiące itp.), nie stosujemy kryterium S, tylko kryterium O.		

Para ptaków obserwowana w siedlisku lęgowym	PR	
Kategoria gniazdowania: PRAWDOPODOBNE		
Kryterium dotyczy obserwacji par ptaków, dokonanej w sezonie lęgowym, w odpowiednim siedlisku lęgowym. Kryterium to najbezpieczniej stosować w przypadku gatunków, u których można rozróżnić płeć. W przypadku gatunków, u których płeć jest nierozróżnialna po cechach upierzenia / zachowaniu / rozmiarach ciała, ale ptaki podczas obserwacji są blisko siebie i nie zachowują się antagonistycznie (np. nie przepędzają się), także należy uznać, że mamy do czynienia z parą ptaków i zastosować kryterium PR. Istotne jest zwrócenie uwagi, na czas i miejsce obserwacji, np. wiele gatunków kaczek łączy się w pary jeszcze na zimowiskach, lub podczas migracji – nie zawsze więc obserwacja dwóch osobników różnej płci przebywających obok siebie musi oznaczać, że tworzą one parę lęgową w danym miejscu. W przypadku, gdy para ptaków kopuluje, odwiedza czynne gniazdo, lub karmi pisklęta, nie stosujemy kryterium P, należy zastosować inne kryteria, opisujące te zachowania.		
Śpiewający samiec stwierdzony co najmniej przez 2 dni w tym samym miejscu lub równoczesne stwierdzenie wielu samców	TE	
Kategoria gniazdowania: PRAWDOPODOBNE		
Kryterium to odnosi się do dwóch przypadków: 1. śpiewający lub odbywający loty godowe samiec, stwierdzony przez co najmniej 2 dni w tym samym miejscu 2. równoczesne stwierdzenie przynajmniej dwóch samców w siedlisku lęgowym Pierwszy przypadek dotyczy obserwacji terytorialnie zachowującego się samca stwierdzone w tym samym miejscu przez min. 2 dni, co pośrednio wskazuje na stale zajęte terytorium. W drugim przypadku kryterium to można stosować zarówno w sytuacji, gdy obserwator rejestruje <u>jednocześnie</u> przynajmniej 2 śpiewające samce, jak i w sytuacji gdy przynajmniej 2 śpiewające samce <u>nie są obserwowane jednocześnie, a kolejno, podczas przejścia przez dany płat siedliska</u>. Warunkiem powinno być tu, że wszystkie samce obserwowane są w jednym, określonym terenie / płacie siedliska, a nie są np. sumowane z rozległego obszaru pokonywanego samochodem. Kryterium TE może też być stosowane w przypadku obserwacji agresywnych zachowań 2 osobników tej samej płci wobec siebie, sugerujących obronę zajętego terytorium.		

Kopulacja lub toki w siedlisku lęgowym	KT	
Kategoria gniazdowania: PRAWDOPODOBNE		
Kryterium dotyczy obserwacji dokonanych w sezonie lęgowym, w odpowiednim siedlisku lęgowym, ptaków kopulujących, lub wykonujących inne zachowania tokowe (np. loty tokowe ptaków szponiastych, toki cietrzewi, tańce godowe perkozów). Z reguły podczas toków obserwowane są obydwa ptaki z pary, ale niekiedy widoczny może być tylko 1 ptak (np. lot tokowy czajki), czy też grupa ptaków (np. tokowisko cietrzewi) – we wszystkich tych przypadkach stosujemy kryterium KT. Kryterium KT stosujemy, gdy zachowania tokowe odbywają się w siedlisku lęgowym. W przypadku kaczek często już tokujących na zimowiskach, batalionów tokujących podczas migracji, czy mew mogących tokować poza siedliskami lęgowymi, jeśli okoliczności obserwacji wyraźnie sugerują, że nie mamy do czynienia z ptakami lęgowymi, nie możemy stosować kryterium KT.		
Odwiedzanie miejsca nadającego się na gniazdo	OM	
Kategoria gniazdowania: PRAWDOPODOBNE		
Kryterium to stosujemy, gdy ptak obserwowany jest w okresie lęgowym, w miejscu sugerującym obecność gniazda, choć <u>samego gniazda nie zaobserwowano</u>. Odnosi się w szczególności do ptaków gniazdujących w dziuplach naturalnych, a także zakładających gniazda niewidoczne, niedostępne, np. w szczelinach, skałach, otworach w budynkach, czyli tam, gdzie nie jesteśmy w stanie potwierdzić istnienia lęgu. Przykładem mogą być obserwacje sosnówki przy dziupli, wróbla domowego wchodzącego do szczeliny w okryciu dachowym, lub obserwacja kopciuszka wlatującego do budynku. <u>Kryterium OM powinno być stosowane, gdy okoliczności obserwacji nie wskazują jednoznacznie na istnienie lęgu</u>, czyli np. przy dziupli obserwujemy tylko jednego ptaka, nie wchodzi on do dziupli, lub wchodzi jeden raz, jedynie na chwilę itp. Natomiast gdy kontekst obserwacji sugeruje istnienie lęgu, np. ptaki w środku sezonu lęgowego wchodzą do dziupli wielokrotnie lub obserwowana jest przy niej para ptaków, należy, zastosować wyższe kryterium - ZAJ. Gdy obserwacja dotyczy ptaków dorosłych z pokarmem, lub w dziupli słychać pisklęta, także stosujemy wyższe kryteria – odpowiednio POD i PIS. Kryterium OM należy stosować także, gdy gniazdo jest widoczne, ale nie jest pewne czy jest zajęte, np. obserwacja pary bocianów białych stojących na gnieździe w marcu, zaraz po przylocie, lub obserwacja gawronów w marcu, przy zeszłorocznych gniazdach w kolonii lęgowej.		

Zachowanie lub głosy niepokoju sugerujące bliskość gniazda lub piskląt	NP	
Kategoria gniazdowania: PRAWDOPODOBNE		
Kryterium to stosuje się w przypadku obserwacji ptaków dorosłych wydających odgłosy zaniepokojenia lub zachowujących się w sposób, który pośrednio może wskazywać na obecność lęgu, np. imitowane ataki na drapieżnika w pobliżu domniemanego lęgu. Kryterium NP, stosujemy zarówno w przypadku zaniepokojenia ptaków w stosunku do obserwatora, jak i innego zagrożenia (np. ptaka szponiastego). Nie stosujemy go natomiast, w przypadku utarczek 2 osobników należących do tego samego gatunku (stosujemy wtedy kryterium TE). Należy podkreślić, że ptaki okazują niekiedy zaniepokojenie w obecności człowieka, nawet gdy nie odbywają lęgu. Dlatego też stosowanie tego kryterium należy ograniczyć tylko do przypadków, gdy z dużym prawdopodobieństwem możemy sądzić, że zaniepokojenie ptaka dorosłego ma związek z obecnością gniazda / piskląt. Kryterium tego <u>nie stosujemy</u> w przypadku, gdy ptak wyraźnie odwodzi nas od gniazda, lub udaje zranionego (szczególnie częste u ptaków siewkowych, rzadkie u innych grup, np. ptaków wróblowych) – stosujemy wtedy kryterium UDA.		
Plama lęgowa (u ptaka trzymanego w ręku)	PL	
Kategoria gniazdowania: PRAWDOPODOBNE		
Kryterium to stosuje się w sytuacji, gdy u złapanego, trzymanego w ręku ptaka można zauważyć plamę lęgową, sugerującą wysiadywanie. Kryterium to stosujemy tylko, gdy ptak złapany został w siedlisku lęgowym i w okresie gniazdowania.		

Budowa gniazda lub drążenie dziupli	BU	
Kategoria gniazdowania: PRAWDOPODOBNE		
Kryterium to stosuje się, gdy obserwujemy dorosłe ptaki budujące gniazdo w sezonie lęgowym. Oznacza to 2 rodzaje stwierdzeń: (1) obserwacje aktywnego budowania gniazda, gdy samo gniazdo jest widoczne (np. sroka układająca gałęzie na gnieździe, dymówka lepiąca gniazdo, dzięcioł kujący dziuplę), lub (2) gdy samo gniazdo nie jest widoczne, a obserwacja dotyczy ptaków noszących materiał gniazdowy (np. bogatka obserwowana z materiałem na wyściółkę gniazda w dziobie, czy błotniak stawowy niosący w szponach fragmenty trzciny). Kryterium to sugeruje się stosować także w przypadku obserwacji świeżo wybudowanych gniazd (a więc takich, w których nie doszło jeszcze do złożenia lęgu), gdy brak jest w nich zawartości (jaj, lub piskląt), a w pobliżu brak jest ptaków dorosłych. Przykładem może tu być świeżo zbudowane gniazdo śpiewaka znalezione w lesie, gdy w pobliżu nie widzimy ptaków dorosłych.		
Odwodzenie od gniazda lub młodych (udawanie ranego) lub atakowanie obserwatora	UDA	
Kategoria gniazdowania: PEWNE		
Kryterium to stosuje się w sytuacji, gdy ptak dorosły próbuje <u>odwodzić obserwatora</u> od miejsca prawdopodobnej lokalizacji gniazda, czy lęgu, w szczególności poprzez udawanie ranego. Typowy dla tego zachowania jest niewielki dystans ucieczki, poruszanie się po ziemi, podskakiwanie (nie zrywanie się do lotu), opuszczone skrzydła mające sugerować zranienie. Niekiedy ptaki stosują także strategię polegającą na przysiadaniu w miejscu widocznym dla drapieżnika, co imitować ma wysiadywanie. Zachowania takie są szczególnie częste u ptaków siewkowych, znacznie rzadziej występują u innych grup, np. ptaków wróblowych. Należy zwrócić uwagę, że kryterium UDA powinniśmy stosować tylko w przypadkach opisanego powyżej zachowania. W sytuacjach „zwykłego” zaniepokojenia ptaka, objawiającego się wydawaniem głosów alarmowych i podnieceniem, stosujemy kryterium NP. Drugą sytuacją w której używany tego kryterium jest <u>aktywne atakowanie obserwatora</u> – powtarzane wielokrotnie naloty, uderzanie dziobem lub skrzydłami (m.in. mewy, rybitw, niektóre gatunki sów).		

Gniazdo używane lub skorupy jaj z danego roku	GNS	
+Kategoria gniazdowania: PEWNE Kryterium to stosujemy, w sytuacji stwierdzenia <u>używanego</u> w danym sezonie gniazda (a więc gniazda po odbytych lęgach) i gdy jednocześnie <u>brak jest w gnieździe zawartości</u> (jaj lub piskląt –bo stosowalibyśmy wtedy inne kryteria – odpowiednio JAJ i PIS) , a <u>w pobliżu nie obserwujemy ptaków dorosłych</u>. Należy podkreślić, że kryterium to stosujemy tylko w przypadku używanych gniazd, w których bez wątplenia odbył się lęg (a więc np. świeżo wybudowane gniazdo śpiewaka, w którym jeszcze nie zaczął się lęg, to stosujemy kryterium BU, a nie GNS). O używaniu gniazda będą świadczyć przede wszystkim odchody, „wyleżany” materiał gniazdowy, pióra itp. Należy zwrócić uwagę, że gniazda, którego przynależność gatunkową możemy określić bez obserwacji jaj i piskląt lub ptaków dorosłych, będą stosunkowo rzadko spotykane (przykładami są np. remiz, sroka, bocian czarny, śpiewak) – należy więc to kryterium stosować z umiarem, tylko w przypadkach gdy możemy jednoznacznie określić właściciela gniazda. Drugą sytuacją, w której stosujemy kryterium GNS jest <u>stwierdzenia skorup jaj poza gniazdem</u>. Kryterium to stosujemy tylko, jeśli jesteśmy jednoznacznie określić przynależność gatunkową skorup, a ich obserwacja została dokonana w siedlisku lęgowym gatunku. W sytuacji stwierdzenia skorup jaj w gnieździe, stosujemy kryterium JAJ, podobnie martwe pisklęta w gnieździe, to kryterium PIS.		
Zajęte gniazdo, którego zawartości nie widać; dorosłe ptaki wchodzą do gniazda i pozostają w nim na jakiś czas, potem opuszczają gniazdo lub wymieniają się obowiązkami	ZAJ	
Kategoria gniazdowania: PEWNE Kryterium to stosujemy, podczas obserwacji gniazda, w sytuacji <u>gdy zachowanie ptaków dorosłych wskazuje, że jest ono zajęte</u>, choć <u>nie stwierdzono bezpośrednio zawartości gniazda</u> (jaja, pisklęta), a <u>ptaki dorosłe nie były obserwowane podczas wysiadywania jaj / karmienia piskląt</u>. W szczególności należeć tu mogą obserwacje dziuplaków wchodzących i wychodzących wielokrotnie z dziupli (ale bez pokarmu / odchodów, bo wtedy stosujemy kryterium POD, patrz też uwagi do kryterium OM); obserwacje ptaków szponiastych stojących w okresie lęgowym na gniazdach przystrojonych gałązkami, lub pokrytych kałem, czy obserwacje ptaków dorosłych w kolonii lęgowej (np. gawron, czapla siwa), gdy nie obserwuje się ptaków wysiadujących, czy nielotnych młodych, (jednak stwierdzenia, gdy ptaki są już obecne w koloniach, ale brak jeszcze śladów użytkowania gniazd, powinny dostawać kryterium OM).		

Gniazdo wysiadywane	WYS	
Kategoria gniazdowania: PEWNE		
Kryterium to stosujemy, gdy obserwacja dotyczy ptaka wysiadującego, ale zawartość gniazda (jaja, pisklęta) nie jest widoczna. Ten typ obserwacji jest szczególnie częsty w przypadku ptaków wodnych, szponiastych, czy wróblowych, kiedy to widzimy ptaka wysiadującego, nie widząc zawartości gniazda. Kryterium tego należy używać, gdy bez żadnych wątpliwości stwierdzimy, że ptak siedzi na gnieździe. W szczególności w przypadku gniazd bez wyściółki (np. rybitwy, sieweczki), należy jednoznacznie stwierdzić, że ptak wysiaduje, a nie odpoczywa np. na piasku. Niekiedy możliwa jest obserwacja ptaków dorosłych siedzących na gnieździe, ale nie wysiadujących (np. bocian biały zaraz po przylocie, odpoczywający na gnieździe) – stosujemy wtedy kryterium OM, a główną wskazówką, dotyczącą tego czy użyć kryterium OM, czy WYS, będzie tu termin obserwacji.		
Ptaki z pokarmem dla młodych lub odchodami piskląt	POD	
Kategoria gniazdowania: PEWNE		
Kryterium to stosujemy, gdy ptaki dorosłe noszą pokarm dla ptaków młodych znajdujących się w gnieździe, lub wynoszą odchody piskląt z gniazda. W sytuacji, gdy gniazdo jest widoczne, kryterium to stosowane będzie bez większych trudności. Gdy tylko domyślamy się obecności gniazda (np. widzimy pliszkę żółtą z pokarmem na łące, ale nie widzimy gniazda), kryterium to stosujemy w przypadku obserwacji, które jednoznacznie wskazują na obecność gniazda (np. pliszka żółta kilkakrotnie ‘nurkuje’ z pokarmem w trawie, lub przez długi czas zaniepokojona obecnością obserwatora trzyma pokarm w dziobie nie podlatując do gniazda). Należy pamiętać, że niektóre ptaki (np. ptaki szponiaste, ptaki krukowate, mewy, rybitwy), mogą w okresie lęgowym pokonywać z pokarmem w dziobie znaczne odległości - jako część zachowań godowych, lub po prostu przenosząc zdobycz w inne miejsce. W przypadku takich gatunków zasadniczo <u>nie powinno się stosować kryterium POD</u>, z wyjątkiem nielicznych sytuacji, gdy okoliczności obserwacji wyraźnie wskazują na obecność gniazda w pobliżu miejsca obserwacji. Wynoszenie odchodów z gniazda przez ptaki dorosłe występują zasadniczo tylko u ptaków wróblowych i dzięciołów, nie powinno więc być rejestrowane w innych grupach ptaków.		

Gniazdo z jajami	JAJ	
Kategoria gniazdowania: PEWNE		
Kryterium to stosujemy, gdy podczas obserwacji stwierdzamy jaja w gnieździe (zarówno jaja żywe, jak i obumarłe, stwierdzone np. po okresie lęgowym). Gdy obserwujemy ptaki dorosłe przy gnieździe z jajami, stosowanie tego kryterium nie powinno nastręczać trudności. Natomiast, gdy nie obserwujemy ptaków dorosłych w pobliżu gniazda, kryterium to możemy stosować tylko w przypadku, gdy <u>potrafimy jednoznacznie określić gatunek ptaka po wyglądzie gniazda lub jaj</u>. Jeśli w gnieździe znaleźliśmy skorupki jaj, to stosujemy także kryterium JAJ, a nie kryterium GNS, które zarezerwowane jest dla obserwacji skorup lub jaj stwierdzonych poza gniazdem.		
Gniazdo z pisklętami	PIS	
Kategoria gniazdowania: PEWNE		
Kryterium to stosujemy, gdy obserwujemy pisklęta w gnieździe. Nie należy stosować tego kryterium w przypadku obserwacji piskląt zagniazdowników poza gniazdem, lub słabo latających podlotów gniazdowników (stosujemy wtedy kryterium MŁO). W większości przypadków nie będzie możliwe oznaczenie gatunku ptaka po wyglądzie piskląt – kryterium to należy zasadniczo stosować tylko jeśli widzimy ptaki dorosłe przy gnieździe. Kryterium to należy stosować również w przypadku piskląt martwych znajdujących się w gnieździe.		

Młode zagniazdowniki nielotne lub słabo lotne albo podloty gniazdowników poza gniazdem	MŁO
Kategoria gniazdowania: PEWNE	
Kryterium to stosujemy, gdy obserwacja dotyczy <u>nielotnych</u>, młodych ptaków obserwowanych poza gniazdem (zarówno piskląt zagniazdowników, jak i podrośniętych piskląt gniazdowników). Zalecane jest zastosowanie tego kryterium <u>wyłącznie w sytuacji, gdy jesteśmy pewni, że obserwowane ptaki młode są nielotne</u> (gdy młode ptaki są lotne, to stosujemy kryterium JUV).	

Literatura:

- Anonymous. 2010. Quebec breeding bird atlas. Detailed explanation of the breeding evidence codes (http://www.atlas-oiseaux.qc.ca/explications_indices_en.jsp; dostęp z 2014-05-15)
- Balmer D.E., Gillings S., Caffrey B.J., Swann R.L., Downie I.S. & Fuller R.J. 2013. Bird Atlas 2007–11: the breeding and wintering birds of Britain and Ireland. BTO Books, Thetford.
- EBCC. 2012. European Breeding Bird Atlas. Methodology. Guidelines from European Bird Census Council, www.ebcc.info
- e-Bird 2014. <http://help.ebird.org/customer/portal/articles/1006850-breeding-codes-behavior-codes> (data dostępu: 2014-05-15)
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.) 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. [The atlas of breeding birds of Poland 1985-2004]. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.